

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

САФОНЧИК ОКСАНА ІВАНІВНА

УДК 347.62 (477)

**ШЛЮБНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Спеціальність: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ХАРИТОНОВ Євген Олегович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
ДЗЕРА Олександр Васильович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри цивільного права;

доктор юридичних наук, професор
БУЛЕЦА Сибілла Богданівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри цивільного права і процесу;

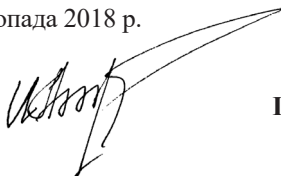
доктор юридичних наук, професор
ГРИНЬКО Світлана Дмитрівна,
Хмельницький університет управління та права,
завідувач кафедри цивільного права та процесу

Захист відбудеться «15» грудня 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «___» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах проведення в Україні соціальних та економічних перетворень важливого значення набуває проблема подальшого розвитку та вдосконалення правового регулювання шлюбних відносин за законодавством України. Зазначене зумовлене перш за все тим, що питання шлюбних правовідносин у процесі розвитку і становлення нашої держави не лише в економічному, а й у соціально-культурному, а також у морально-етичному плані є найбільш актуальними, оскільки вже самі по собі є основою становлення й розвитку суспільства в цілому. Зазначеним питанням приділяється важлива увага в науці сімейного права, адже сім'я необхідна кожній людині. Вона впливає на розвиток суспільства, його моральне здоров'я та є одним із факторів підвищення соціальної активності людей. Саме в сім'ї формуються основи характеру людини, її ставлення до праці, моральних, ідейних і культурних цінностей. Ось чому демократичне суспільство зацікавлене в міцній, духовній і морально здоровій сім'ї.

Таким чином, перед державою і суспільством виникло складне й суперечливе завдання: з одного боку, здійснювати таке правове і моральне регулювання шлюбних відносин, яке сприяло б зміцненню сім'ї і збереженню шлюбу та/або фактичних шлюбних відносин та інших форм організації сімейного життя, з іншого – здійснювати це регулювання лише в межах, які не обмежували б ані свободи шлюбних правовідносин, ані свободи їх припинення.

Із набранням чинності 01.01.2004 року Сімейним кодексом України (далі – СК України) правове регулювання шлюбних відносин зазнало суттєвих змін, поповнилося багатьма законодавчими новелами, які потребують детального вивчення. У ст. 104 СК України передбачено лише «припинення шлюбу», тоді як поняття «припинення шлюбних правовідносин» є значно ширшим, яке включає в себе не лише припинення шлюбу, але й припинення фактичних шлюбних відносин, релігійного шлюбу, цивільного партнерства, вперше передбаченого в Указі Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25.08.2015 року № 501/2015.

Недосконалість правового регулювання шлюбних відносин пов'язана з виникненням у правозастосовчій практиці значної кількості питань стосовно визначення шлюбних правовідносин, підстав їх виникнення, зміни та припинення, які потребують негайного вирішення. Аналіз судової практики свідчить про постійне зростання кількості спорів, що виникають зі шлюбних правовідносин.

Слід також враховувати те, що в сучасне життя жінок та чоловіків утрутилися ІТ-технології, зокрема Інтернет з його соціальними мережами, сайтами знайомств тощо. ІТ-сфера здійснює вплив на укладення та

припинення шлюбу, шлюбного договору, майнові відносини осіб, які перебувають у шлюбних правовідносинах, права та обов'язки батьків і дітей тощо.

Проблеми шлюбних правовідносин досліджено у наукових працях таких відомих учених, як: Ч.Н. Азімов, М.В. Антокольська, В.К. Антошкіна, С.Б. Булеца, В.А. Ватрас, Я.Р. Веберс, Є.М. Ворожейкін, Д.В. Генкін, К.М. Глиняна, В.С. Гопанчук, К.А. Граве, С.Д. Гринько, О.І. Грічук, К.Є. Демиденко, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, І.В. Жилінкова, О.С. Іюффе, О.М. Калітенко, В.М. Коссаєв, О.П. Кузнецова, В.В. Луць, В.П. Маслов, Г.К. Матвеев, А.О. Овчатова-Редько, О.А. Підопригора, І.Е. Ревуцька, О.В. Розгон, З.В. Ромовська, В.О. Рясенцев, М.М. Сибільов, І.В. Спасибо-Фатеева, Є.А. Суханов, Ю.К. Толстой, В.І. Труба, С.Я.Фурса, Є.О. Харитонов, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко, С.І. Шимон, О.А. Явор та ін.

Окремі аспекти шлюбних правовідносин досліджені в кандидатських дисертаціях В.К. Антошкіної «Договірне регулювання відносин подружжя» (2006 р.), О.О. Балко «Інститут шлюбу за римським приватним правом та його рецепція у континентальному типі правової системи» (2015 р.), В.А. Ватраса «Суб'єкти сімейних правовідносин» (2009 р.), А.О. Овчатової-Редько «Майнові правовідносини жінки та чоловіка, які перебувають у фактичному шлюбі, за законодавством України» (2009 р.), І.Е. Ревуцької «Правові підстави створення сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС: порівняльно-правова характеристика» (2018 р.) та інші. Утім, до цього часу у вітчизняній науці сімейного права не було здійснено спеціального комплексного дослідження шлюбних правовідносин за законодавством України.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю формування єдиної концепції шлюбних правовідносин, удосконалення чинного цивільного та сімейного законодавства та правозастосовної практики в цій сфері.

В'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права на 2006-2010 роки за темою «Традиції та новачі у сучасному цивільному праві України» як складової плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії «Традиції та новачі у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970), плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку

української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування концепції шлюбних правовідносин в Україні, апробованої на широкому нормативному матеріалі, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного та сімейного законодавства України у цій сфері.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

визначити методологічні засади дослідження проблем шлюбних правовідносин в Україні;

з'ясувати стан дослідження шлюбних правовідносин в Україні;

охарактеризувати становлення та розвиток законодавства про шлюбні відносини;

сформулювати концепцію шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин);

визначити поняття шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин), їх правову природу та підстави виникнення на сучасному етапі розвитку юридичної науки;

здійснити класифікацію шлюбних правовідносин;

охарактеризувати структуру (елементи) шлюбних правовідносин;

розглянути договірне регулювання шлюбних відносин;

визначити підстави і порядок припинення шлюбних правовідносин;

встановити правові наслідки припинення шлюбних правовідносин та здійснити їх класифікацію;

розглянути фактичні шлюбні відносини як вид квазішлюбних відносин;

визначити поняття та особливості релігійного шлюбу;

з'ясувати правову природу цивільного партнерства та перспективи його запровадження в Україні;

розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення сімейного законодавства України у сфері регулювання шлюбних відносин та відносин, подібних до шлюбних.

Об'єктом дослідження є правовідносини у сфері шлюбу та сім'ї.

Предметом дослідження є теорія і практика шлюбних правовідносин в Україні.

Методи дослідження. Дисертація ґрунтується на комплексному застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, обраних з урахуванням мети і завдань дослідження, його об'єкта та

предмета. За допомогою історико-правового методу виявлено особливості становлення та розвитку наукової думки та законодавства щодо шлюбних відносин (розділ 1). Порівняльно-правовий метод використано з метою з'ясування моделі правового регулювання шлюбних відносин у різних галузях права (сімейне, цивільне, кримінальне), законодавстві України та деяких зарубіжних країни (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Аналітико-синтетичний та системно-структурний методи застосовувалися при визначенні особливостей виникнення, зміни та припинення шлюбних правовідносин (розділи 2, 3, 4). Логіко-юридичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства України, що регулюють шлюбні відносини, та обґрунтувати пропозиції з удосконалення законодавства у цій сфері (розділи 3, 4). За допомогою формально-юридичного методу сформульовано визначення понять «шлюбні правовідносини», «квазішлюбні правовідносини», «шлюб», «релігійний шлюб», «фактичні шлюбні відносини», «цивільне партнерство» (розділи 1, 2, 3, 4), а також інших понять, авторське визначення яких наводиться у дисертації. Соціолого-правовий метод використовувався під час дослідження емпіричної бази дисертаційної роботи (розділи 1, 2, 3, 4).

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, філософії, логіки, римського права, цивільного права, сімейного права, інших галузей системи права України.

Нормативну основу дисертації становлять Конституція України, акти цивільного, сімейного законодавства, інших галузей законодавства України і деяких зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становлять постанови Пленуму Верховного Суду України, узагальнення судової практики Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та інших судів, судові рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним дослідженням, в якому на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру розроблено й обґрунтовано концепцію шлюбних правовідносин з урахуванням європейських правових стандартів у сфері шлюбу та сім'ї з метою забезпечення законних прав та інтересів учасників шлюбних правовідносин.

У дисертації одержано такі результати, які мають наукову новизну:
вперше:

зроблено концептуальний висновок про необхідність виокремлення правовідносин, що виникають між особами, які перебувають у зареєстрованому в установленому законом порядку шлюбі, а також правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин),

які можуть існувати між: а) чоловіком і жінкою, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах; б) чоловіком і жінкою, які перебувають у релігійному шлюбі; в) двома фізичними особами (однієї чи різної статі), які перебувають у цивільному партнерстві;

сформульоване розширене визначення поняття шлюбних правовідносин, під якими слід розуміти правовідносини, що виникають з метою створення сім'ї між особами, неспорідненими кровно між собою, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки;

запропоновано визначення поняття правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин), як правовідносин, що можуть виникати між жінкою і чоловіком у релігійному шлюбі та особами (різної або однієї статі) у цивільному партнерстві, внаслідок чого у них виникають взаємні шлюбні права й обов'язки;

доведено, що шлюб може бути легітимізованим і нелегітимізованим (фактичним). Легітимізований шлюб – це сімейний союз між чоловіком і жінкою, які зареєстрували шлюб у державному органі реєстрації актів цивільного стану (далі – РАЦС) у встановленому законом порядку. Нелегітимізований (фактичний) шлюб – це сімейний союз між чоловіком і жінкою, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах відповідно до ст. 74 СК України. Разом з цим правовідносини, подібні до шлюбних – квазішлюбні (релігійний шлюб, цивільне партнерство), за своїми властивостями можна також вважати нелегітимізованими шлюбними правовідносинами. При цьому акцентується увага, що фізичні особи можуть перебувати лише в одному сімейному союзі;

з'ясоване співвідношення таких правових категорій, як цивільне партнерство і фактичні шлюбні відносини, які пропонується розмежовувати за правовим регулюванням, суб'єктним складом та змістом;

визначено поняття релігійного шлюбу як подібного до шлюбу сімейного союзу жінки і чоловіка, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права та обов'язки і який зареєстрований у відповідній релігійній організації. Релігійний шлюб можна розглядати у двох аспектах: 1) як альтернативу існуванню зареєстрованого шлюбу з можливістю визнання його в окремих випадках шлюбом, особливо якщо це відповідає інтересам неповнолітніх дітей; 2) як доказ (додаткове підтвердження) існування фактичних шлюбних відносин і визначення моменту початку цих відносин;

запропоновано доповнити СК України статтею 21¹ «Момент виникнення шлюбних правовідносин» такого змісту:

«Стаття 21¹. Момент виникнення шлюбних і квазішлюбних правовідносин

1. Шлюбні правовідносини виникають між подружжям з моменту реєстрації шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану.

2. При фактичних шлюбних правовідносинах шлюбні правовідносини виникають з моменту укладення між чоловіком і жінкою договору. У разі якщо такий договір не укладений, момент виникнення шлюбних правовідносин буде встановлюватися в судовому порядку. У разі укладення в подальшому шлюбу вказаними особами, моментом виникнення шлюбних правовідносин буде дата реєстрації шлюбу, якщо інший момент не встановлений у судовому порядку.

3. У разі укладення особами релігійного шлюбу, моментом виникнення правовідносин, подібних до шлюбних, є дата реєстрації релігійного шлюбу відповідною релігійною організацією.

Реєстрація релігійного шлюбу не позбавляє права осіб зареєструвати шлюб у державних органах реєстрації актів цивільного стану. У такому разі шлюбні правовідносини будуть уважатися такими, що виникли з моменту реєстрації шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану.

4. Правовідносини, подібні до шлюбних, між особами, які перебувають у цивільному партнерстві, виникають з моменту укладення договору про цивільне партнерство»;

з метою захисту прав і охоронюваних інтересів осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях АРК та в зоні проведення ООС і позбавлені можливості укладення шлюбу в порядку, визначеному чинним законодавством України, обґрунтовано доцільність включити до підстав виникнення шлюбних правовідносин релігійний шлюб з подальшою можливою реєстрацією шлюбу в державних органах РАЦС. У зв'язку з тим слід внести відповідні зміни до ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», доповнивши частину сьому ст. 7 Закону таким положенням: «Громадяни України, які перебувають у відносинах, подібних до шлюбних, зокрема у релігійному шлюбі, який уклали під час проживання на тимчасово окупованій території, можуть зареєструвати шлюб у державних органах РАЦС після скасування статусу тимчасово окупованої території». Запропоновано доповнити частину п'яту ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначенням поняття релігійного шлюбу;

зроблено висновок, що у разі, якщо чоловік і жінка, які проживають на тимчасово окупованій території, виявили бажання створити сім'ю і перебувати в шлюбних правовідносинах за законодавством України, за суб'єктивних і об'єктивних обставин не мають можливості зареєструвати свій шлюб у відповідних державних органах РАЦС, однак мають можливість провести релігійний обряд, можуть вважатися подружжям та перебувати у квазішлюбних правовідносинах з моменту реєстрації релігійного шлюбу, особливо, якщо це відповідає інтересам їх неповнолітніх дітей;

встановлено спільні риси і відмінності між фактичними шлюбними відносинами і релігійним шлюбом, які пропонується розмежовувати за суб'єктивним складом, правовим регулюванням, моментом встановлення та порядком фіксації;

запропоновано закріпити у Розділі III «Електронні послуги Веб-порталу» Порядку роботи Веб-порталу «Звернення у сфері державної реєстрації актів цивільного стану», який затверджений наказом Міністерства юстиції України «Про затвердження пілотного проекту щодо подання заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану через мережу Інтернет» від 09.07.2015 р. № 1187/5, можливість подання до державного органу РАЦС спільної заяви подружжя про розірвання шлюбу в електронному вигляді;

здійснено класифікацію правових наслідків припинення шлюбних правовідносин залежно від: виду правовідносин, на які вони впливають; суб'єктів, для яких вони настають; порядку встановлення; добровільності встановлення та якості настання;

визначено підстави припинення квазішлюбних правовідносин: 1) смерть одного з релігійного подружжя або одного з цивільних партнерів; 2) оголошення фізичної особи померлою в установленому законом порядку; 3) проведення релігійного обряду щодо припинення релігійного шлюбу; 4) припинення дії договору про цивільне партнерство;

обґрунтовано, що припинення релігійного шлюбу може відбуватися у випадках: 1) проведення відповідного обряду релігійною організацією за умови, що такий шлюб не був зареєстрований у державному органі РАЦС; 2) розірвання шлюбу (у разі, якщо до або після релігійного обряду відбулася реєстрація шлюбу в державному органі РАЦС); 3) смерті фізичної особи чи оголошення її померлою в установленому законом порядку;

встановлено, що стрімкий розвиток ІТ-технологій розширює коло об'єктів, які можуть знаходитися у спільній власності осіб, які перебувають у шлюбних чи квазішлюбних правовідносинах: ІТ-активи підприємств, веб-сайти, доменні імена, комп'ютерні програми, бази даних, акаунти в Інтернеті, віртуальні речі, віртуальні гроші тощо;

доведено, що шлюбний договір відносно віртуального майна (речей, об'єктів інтелектуальної власності або творчості) для врегулювання відносин між подружжям в ІТ-сфері має складатися за аналогією укладення шлюбного договору відносно реального майна подружжя та їхньої спільної власності;

вдосконалено:

визначення поняття шлюбу в частині визнання за певних умов релігійного шлюбу шлюбом у розумінні ст. 21 СК України, під яким слід розуміти сімейний союз жінки і чоловіка, не споріднених кровно між собою, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки, і який може бути зареєстрований

у державному органі реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку;

визначення поняття фактичних шлюбних відносин в частині їх віднесення до квазішлюбних правовідносин як подібного до шлюбу сімейного союзу жінки і чоловіка, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки відповідно до чинного законодавства України;

класифікацію шлюбних правовідносин, яку запропоновано здійснювати за такими критеріями, як: підстави виникнення; характер прав та обов'язків сторін; строк перебування в шлюбних і квазішлюбних правовідносинах; особи, які перебувають у шлюбних і квазішлюбних правовідносинах; можливість поновлення шлюбних правовідносин; правовий режим майна подружжя; фіксування шлюбних правовідносин; встановлення моменту виникнення шлюбних і квазішлюбних правовідносин; дійсність і недійсність шлюбу;

перелік підстав припинення шлюбних правовідносин. До закріплених у ст. 104 СК України підстав (смерть одного з подружжя; оголошення фізичної особи померлою в установленому законом порядку; розірвання шлюбу) запропоновано включити зміну статі одним з подружжя;

порядок припинення шлюбних правовідносин у частині доповнення існуючого порядку релігійним порядком та їх припинення залежно від волевиявлення сторін. Залежно від процедурного аспекту виокремлено адміністративний, судовий, релігійний (лише для релігійних шлюбів) порядок, а залежно від волевиявлення сторін – примусовий (судовий), добровільний (за взаємною згодою), випадковий (у разі смерті);

дістало подальшого розвитку:

теза про доцільність розмежування таких правових категорій, як «сімейні правовідносини» і «шлюбні правовідносини». Зроблено висновок, що поняття «сімейні правовідносини» є більш широким і включає не тільки учасників цих правовідносин (наприклад, подружжя, чоловіка і жінку, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах), а й інших учасників сімейних правовідносин, зазначених у ст. 2 СК України.

Сімейні правовідносини є найширшою правовою категорією і включають: 1) шлюбні правовідносини; 2) фактичні шлюбні відносини; 3) квазішлюбні правовідносини осіб, які перебувають у релігійному шлюбі; 4) квазішлюбні правовідносини цивільних партнерів; 5) правовідносини, що виникають між іншими учасниками сімейних правовідносин відповідно до ст. 2 СК України;

теза про доцільність закріплення у ст. 74 СК України мінімального строку, необхідного для перебування у фактичних шлюбних відносинах – п'ять років за аналогією відповідно до ст. 1264 ЦК України;

теза про доцільність при вирішенні питання щодо підстав і порядку поновлення шлюбних правовідносин при припиненні режиму

окремого проживання подружжя встановити максимальний термін дії режиму окремого проживання подружжя – п'ять років, у зв'язку з чим пропонується внести зміни до ст. 119 СК України;

аргументація недоцільності позбавляти жінку права на припинення шлюбних правовідносин шляхом розірвання шлюбу під час вагітності та впродовж одного року після народження дитини. Зазначено, що: 1) цим порушується право жінки на розлучення; 2) її рішення зумовлено певними об'єктивними обставинами, які навряд чи допоможуть зберегти шлюб. Адже в інших видах шлюбних правовідносин їх учасники не обтяжені такими обмеженнями відносно підстав і порядку припинення шлюбних правовідносин;

наукові положення про підстави та порядок припинення шлюбу. Запропоновано доповнити перелік підстав такою підставою, як зміна статі одним або обома з подружжя, закріпити на законодавчому рівні автоматичність припинення шлюбу та момент його припинення у разі видачі паспорту громадянина України, в якому визначено іншу стать. З урахуванням цього запропоновано доповнити ст. 104 СК України частиною п'ятою в такій редакції: «5. У разі зміни статі одним або обома з учасників шлюбних правовідносин шлюб припиняється автоматично з дати видачі паспорта громадянина України, в якому визначено іншу стать. Якщо рішення суду про розірвання шлюбу, яке ще не набрало чинності, прийняте до моменту видачі паспорта громадянина України, в якому визначено іншу стать, вважати шлюб припиненим з дати видачі паспорта громадянина України, в якому визначено іншу стать. Реєстрація припинення шлюбу в такому разі здійснюється державним органом реєстрації актів цивільного стану одночасно з видачею паспорта громадянина України, в якому визначено іншу стать».

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем правового регулювання шлюбних відносин (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 23 квітня 2018 р.);

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного і сімейного законодавства України в сфері регулювання шлюбних відносин;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного та сімейного законодавства України, що регулюють шлюбні відносини (Акт Міністерства соціальної політики України від 2 січня 2018 р., Акт Комітету з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Верховної Ради України від 15 січня 2018 р.);

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне та сімейне право України», «Сімейні правовідносини»,

«Правове регулювання права власності в Україні», «Участь адвоката у сімейних та спадкових правовідносинах», «Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав фізичних осіб», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 23 квітня 2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» та на засіданнях Південного регіонального наукового центру Національної академії правових наук України. Основні положення дисертації оприлюднені на 45 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів, зокрема: 9-й звітній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу ОНЮА «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.); Міжнародній науково-методичній конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 19-20 травня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії» (м. Одеса, 3 вересня 2006 р.); 10-й звітній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 27-28 квітня 2007 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 18–19 квітня 2008 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 30-31 травня 2008 р.); Міжнародній науковій конференції «Життя І.В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів» (м. Одеса, 13 грудня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 10 квітня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 21-22 травня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (Шерешевські читання)» (м. Одеса, 4 грудня 2010 р.); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного, «Актуальні проблеми цивільного права і процесу» (м. Одеса, 17 грудня 2010 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20-21 травня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 28 травня 2011 р.); Міжнародній науково-методичній конференції «Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива» (м. Одеса, 19-20 квітня 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (Шерешевські

читання)» (м. Одеса, 11 травня 2012 р.); Круглому столі «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства України на сучасному етапі» (м. Одеса, 9 жовтня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права, «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності і права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Інтернет-конференції «Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І. В. Шерешевського, «Підґрунтя формування цивільного законодавства України» (м. Одеса, 7 грудня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 24 травня 2013 р.); Круглому столі «Проблеми вдосконалення цивільного законодавства про боротьбу з плагіатом і піратством» (м. Одеса, 25 травня 2013 р.); Круглому столі «Нова редакція Конституції України та вдосконалення цивільного законодавства: проблеми гармонізації» (м. Одеса, 14 вересня 2013 р.); Інтернет-конференції «Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І. В. Шерешевського, «Цивільний кодекс України: досвід 10-ти років застосування» (м. Одеса, 6 грудня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України», присвяченій ювілею академіка С. В. Ківалова, (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 6 червня 2014 р.); Інтернет-конференції «Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського, «Принципи DCFR як методологічна основа вдосконалення національного законодавства» (м. Одеса, 5 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України» (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність» (м. Одеса, 29 травня 2015 р.); Круглому столі «Від засад римського права до принципів приватного права ЄС» (м. Одеса, 29 травня 2015 р.); Інтернет-конференції «Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського, «Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (м. Одеса, 11 грудня 2015 р.); Круглому столі «Роль принципів DCFR в імплементації угоди про асоціацію ЄС-Україна» (м. Одеса, 12 грудня 2015 р.); Міжнародній інтернет-конференції «Досвід правових реформ України та Республіки Молдова на шляху до євроінтеграції» (м. Одеса, 28 березня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Римське право і сучасність: актуальна проблема» (м. Одеса, 27 травня 2016 р.); Круглому столі «Актуальні проблеми захисту права власності» (м. Одеса, 17 червня 2016 р.); Круглому столі «Розвиток системи приватного права України та

Польщі» (м. Одеса, 15 жовтня 2016 р.); Міжнародній інтернет-конференції «Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського, «Проблеми адаптації законодавства України до умов внутрішнього ринку ЄС» (м. Одеса, 1 грудня 2016 р.); Круглому столі «Проблеми відшкодування шкоди в контексті імплементації угоди про асоціацію Україна-ЄС» (м. Одеса, 3 грудня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Legal education in modern university project-based approach to the work organization according to the guidelines of the European qualifications framework (experience of the paneuropean university)» (Sladkovicovo, Slovenská republika, 22–24 march 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Від римського приватного права до права Європи» (м. Одеса, 15 травня 2017 р.); Міжнародному круглому столі «Законодавство України, Польщі та Литви в галузі приватного права» (м. Одеса, 16 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє. До 20-річчя НУ ОЮА та 170-річчя Одеської школи права» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.); Всеукраїнському круглому столі «Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права» (м. Одеса, 26 травня 2017 р.); Міжнародному конгресі «Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції», присвяченого 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія», (м. Одеса, 2-4 червня 2017 р.) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображені у 82 публікаціях, у тому числі одноособовій монографії, 21 науковій статті, опублікованій у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 5 наукових статтях, опублікованих у зарубіжних періодичних виданнях з юридичного напрямку, тезах 45 доповідей і наукових повідомлень на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають чотирнадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (507 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 451 сторінку, з яких основний зміст – 380 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлюються наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення, зазначається про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади формування і становлення шлюбних правовідносин в Україні» складається з чотирьох підрозділів та присвячений постановці проблеми, дослідженню стану вивчення проблеми, визначенню методологічного підґрунтя дослідження.

У *підрозділі 1.1. «Методологічні засади дослідження шлюбних правовідносин в Україні»* розглядається методологія за темою дисертації та визначаються основні напрями дослідження. Під час дослідження були з'ясовані підстави виникнення, трансформації та припинення шлюбних правовідносин за законодавством України. Проаналізовано положення міжнародно-правових актів, законодавчих актів окремих зарубіжних країн у сфері регулювання шлюбних відносин. Виявлено колізії між нормативно-правовими актами різних зарубіжних країн, що регулюють шлюбні відносини, а також проаналізовано причини виникнення вказаних колізій.

Встановлено, що у сучасний період в Україні, інших зарубіжних країнах, у тому числі країнах ЄС, велика кількість осіб, які виявили намір і бажання проживати однією сім'єю в шлюбі, не завжди реєструють шлюб в державних органах реєстрації актів цивільного стану, а перебувають у шлюбних правовідносинах без його реєстрації. У зв'язку з чим доведено, що на сьогодні існують урегульовані чинним законодавством України шлюбні правовідносини (зареєстрований шлюб між чоловіком і жінкою), фактичні шлюбні відносини (відносини між чоловіком і жінкою, які не зареєстрували шлюб і проживають однією сім'єю) та правовідносини, які не врегульовані чинним законодавством України і потребують такого врегулювання (квазішлюбні відносини – релігійний шлюб, цивільне партнерство).

Методологічну базу дослідження шлюбних правовідносин в Україні становлять загальні та спеціальні наукові методи, серед яких чільне місце посідають загальнонауковий діалектичний метод, методи логічного, системно-структурного, порівняльно-правового, аналізу, історико-правовий, аналітичний та формально-юридичний методи, які у сукупності були застосовані для з'ясування сутності шлюбних правовідносин, підстав, порядку та правових наслідків їх виникнення, зміни та припинення.

У *підрозділі 1.2. «Стан дослідження шлюбних правовідносин в Україні»* досліджуються наукові праці вчених, які спеціально або опосередковано торкаються досліджуваних питань.

Зокрема, загальним положенням шлюбу та шлюбних правовідносин у своїх роботи приділили такі вчені, як: М.Я. Булошников, Є.М. Ворожейкін, В.А. Грачова, С.І. Гусев, Н.В. Єршова, В.Н. Корнилова, Ю.К. Корольов, Н.М. Кострова, Б.Л. Леонідова, В.Ф. Маслов, А.М. Нечаєва, М.Т. Оридорога, Н.В. Орлова, З.В. Ромовська, В.А. Рясенцев, Г.Н. Свердлов, В.І. Тертишников, М.К. Треушников, Д.М. Чечот, Ю.С. Червоний, Л.В. Чуйко, М.Й. Штефан, Н.Г. Юркевич та ін.

Правовідносини майнового та немайнового характеру, що виникають між особами, які перебували у шлюбних правовідносинах, а також після їх припинення, досліджуються у наукових працях таких учених, як: М.В. Антокольська, Т.О. Ариванюк, Л.В. Афанасьєва, О.В. Дзера, І.В. Жилінкова, О.Н. Кудрявцев, Н.С. Малєїн, О.О. Підпригора, Н.В. Рабінович, М.О. Рейхель, Є.О. Харитонов, Н.А. Шишагін та ін.

Проблеми правового регулювання шлюбних відносин сьогодні привертають увагу багатьох дослідників. Серед сучасних розробок українських дослідників у даному напрямі слід зазначити праці С.Б. Булеци, К.М. Глиняної, О.М. Калітенко, А. Д. Кидалової, І.Е. Ревуцької, Я.М. Шевченко, П.І. Шевчука, С.І. Шимон, С.Я. Фурси, О. А. Явор та ін.

Огляд літератури дозволив дійти висновку, що попри значну увагу науковців до проблематики шлюбних правовідносин, чимало теоретичних та практичних питань у цій сфері залишаються недостатньо дослідженими або не дослідженими взагалі та потребують спеціального комплексного аналізу.

У *підрозділі 1.3. «Становлення та розвиток законодавства про шлюбні відносини»* розглядається динаміка розвитку законодавства з питань шлюбних відносин. При аналізі стану першоджерел були розглянуті насамперед ті юридичні пам'ятки, акти цивільного та сімейного законодавства тощо, які містять інформацію про стан правової доктрини у галузі в цілому, а також відбивають досягнення правової думки, котрі знайшли відображення в окремих нормах права, правових інститутах, кодифікованих актах, інших нормативно-правових актах. У зв'язку з цим була визначена трансформація ставлення держави до сім'ї, виникнення та припинення шлюбних правовідносин. На цій основі було встановлено динаміку потреби у подальшому врегульованні цього питання.

Зазначається, що нормативно-правові акти у сфері регулювання шлюбних відносин можна поділити на дві групи: 1) першоджерела (нормативно-правові акти, що втратили чинність, але відображають правову доктрину стосовно питань виникнення, трансформації і припинення шлюбних правовідносин тощо); 2) акти чинного законодавства України у сфері регулювання шлюбних відносин.

У підрозділі здійснене комплексне дослідження становлення та розвитку законодавства у сфері регулювання шлюбних відносин. Визначено особливості правового регулювання шлюбних відносин на різних історичних етапах розвитку правової системи України. Запропоновано загальну періодизацію розвитку правового регулювання шлюбних відносин у: 1) Стародавньому Римі; 2) класичному Римі; 3) середньовічній Європі та Київській Русі; 4) в Україні до об'єднання Лівобережжя та Правобережжя; 5) країнах Європи до початку Першої світової війни та дореволюційній Російській імперії; 6) післяреволюційній УРСР; 7) УРСР за часів Радянського Союзу; 8) в Україні після здобуття незалежності.

Зазначено, що з метою вдосконалення діяльності щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні, реформування сімейного законодавства України Указом Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25.08.2015 року № 501/2015 передбачений такий вид відносин між особами, як цивільне партнерство, проте, відповідні зміни до СК України ще не були внесені.

У підрозділі 1.4. «Формування концепції шлюбних правовідносин і правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин)» визначено, що чинним законодавством України частково врегульовано відносини між чоловіком і жінкою, які перебувають у незареєстрованому шлюбі, тобто, у фактичних шлюбних відносинах (ст. 74 СК України). Однак на сьогодні існують сімейні пари, які зареєстрували свої відносини за допомогою релігійного обряду, тобто перебувають у релігійному шлюбі, та разом з цим пари, які проживають разом однією сім'єю як цивільні партнери. Зазначене зумовлює новий підхід до визначення шлюбних правовідносин як правовідносин, які існують лише між чоловіком і жінкою, які зареєстрували шлюб, та виокремлення іншої групи правовідносин – які є подібні до шлюбних (квазішлюбні правовідносини), до яких пропонується відносити фактичні шлюбні відносини, релігійний шлюб та цивільне партнерство. Незважаючи на наявність схожих ознак, фактичні шлюбні відносини і релігійний шлюб не слід ототожнювати, оскільки вони відрізняються один від одного за суб'єктом складом, формою, змістом тощо.

Доведено, що фактичні шлюбні відносини, релігійний шлюб та цивільне партнерство мають ознаки незареєстрованих шлюбних відносин, однак при цьому їх не можна ототожнювати з таким сімейним інститутом, як шлюб, оскільки шлюб, на відміну від релігійного шлюбу та цивільного партнерства, має належне законодавче забезпечення. У зв'язку з цим фактичні шлюбні відносини, релігійний шлюб та цивільне партнерство доцільно досліджувати з позиції саме правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин).

Другий розділ «Шлюбні правовідносини як особливий вид сімейних правовідносин» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджуються поняття, класифікація, структура шлюбних правовідносин та їх договірне регулювання.

У підрозділі 2.1. «Поняття шлюбних правовідносин та їх виникнення» визначається поняття шлюбних правовідносин. При визначенні зазначеного поняття зроблено висновок про необхідність виокремлення правовідносин, що виникають між особами, які перебувають у зареєстрованому у встановленому законом порядку шлюбі, а також правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин), які можуть існувати між: а) чоловіком і жінкою, які перебувають

у фактичних шлюбних відносинах; б) чоловіком і жінкою, які перебувають у релігійному шлюбі; в) двома фізичними особами (однієї чи різної статі), які перебувають у цивільному партнерстві.

Акцитується увага на необхідності визначення моменту виникнення шлюбних та квазішлюбних правовідносин у ст. 21¹ СК України. Слід передбачити, що шлюбні правовідносини виникають між подружжям з моменту реєстрації шлюбу у державних органах РАЦС. Фактичні шлюбні відносини можуть виникати з моменту укладення договору між чоловіком та жінкою. У разі, якщо такий договір не укладений, момент виникнення фактичних шлюбних відносин буде встановлюватися у судовому порядку. У разі укладання в подальшому шлюбу вказаними особами, моментом виникнення шлюбних правовідносин буде дата реєстрації шлюбу, якщо інший момент не встановлений у судовому порядку.

Доведено, що у разі укладення особами релігійного шлюбу, моментом виникнення правовідносин, подібних до шлюбу, є дата реєстрації релігійного шлюбу відповідною релігійною організацією. Реєстрація релігійного шлюбу не позбавляє права осіб зареєструвати шлюб у державних органах РАЦС. У такому випадку шлюбні правовідносини будуть вважатися такими, що виникли з моменту реєстрації шлюбу державним органом РАЦС.

Враховуючи, що на даний час відсутня будь-яка реєстрація цивільного партнерства, запропоновано вважати моментом виникнення даного виду квазішлюбних правовідносин дату укладання договору про цивільне партнерство.

У *підрозділі 2.2. «Класифікація шлюбних правовідносин»* звертається увага на те, що в науці сімейного права були спроби класифікувати шлюбні правовідносини, проте розгорнутої класифікації не надавалося. У зв'язку з чим пропонується шлюбні правовідносини класифікувати за такими критеріями: 1) залежно від наявного грошового еквівалента та інших цінностей – на майнові та немайнові; 2) залежно від строків шлюбних правовідносин – на строкові (тимчасові) та безстрокові (постійні); 3) залежно від суб'єктного складу – між подружжям та іншими учасниками шлюбних правовідносин; 4) залежно від можливості поновлення – на ті, які можуть бути поновлені, і ті, які не можуть бути поновлені; 5) залежно від локалізації суб'єктів шлюбних правовідносин – на внутрішні та зовнішні; 6) залежно від визначення режиму майна осіб – на правовідносини, в яких встановлений законний режим майна подружжя, і правовідносини, в яких встановлений договірний режим майна; 7) залежно від фіксації шлюбних правовідносин – на ті, які зареєстровані в державному органі РАЦС, і ті, які в державному органі РАЦС не зареєстровані (наприклад, у випадках встановлених законом – релігійний шлюб); 8) залежно від впливу шлюбних правовідносин на осіб, які перебувають у зазначених правовідносинах – на ті, які безпосередньо

впливають лише на осіб, які перебувають у шлюбних правовідносинах, і ті, які впливають і на інших осіб; 9) залежно від дійсності існування шлюбні правовідносини можна поділити на дійсні (тобто ті, які завжди вважалися дійсними й інше не було встановлено в судовому порядку) і недійсні (тобто ті, які були визнані недійсними в порядку, передбаченому чинним законодавством України).

Встановлено, що зазначена класифікація може розповсюджуватися і на правовідносини, подібні до шлюбних (квазішлюбні правовідносини), за винятком тих критеріїв, які на свою сутність не можуть бути віднесені до квазішлюбних правовідносин.

У *підрозділі 2.3. «Структура (елементи) шлюбних правовідносин»* досліджуються суб'єкт, об'єкт та зміст як елементи шлюбних правовідносин. При цьому акцентується увага, що у шлюбних правовідносинах є спеціальний суб'єкт – подружжя (чоловік і жінка, які перебувають у шлюбі, зареєстрованому у державному органі РАЦС у передбаченому законом порядку) або чоловік і жінка, які перебувають у релігійному шлюбі (у випадках, встановлених законом). У дисертації наголошується, що до суб'єктного складу правовідносин, подібних до шлюбних, можна віднести: 1) чоловіка і жінку, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах; 2) чоловіка і жінку, які перебувають у релігійному шлюбі; 3) осіб, які перебувають у цивільному партнерстві. Зроблено висновок, що коло суб'єктів сімейних правовідносин значно ширше, ніж коло суб'єктів шлюбних правовідносин.

В дисертації розглядається об'єкт шлюбних правовідносин як благо, з приводу якого виникають шлюбні правовідносини і відносно якого існують суб'єктивні права та обов'язки. Встановлено, що зазначений елемент шлюбних правовідносин не розроблений належним чином у науці сімейного права. Зазначене знаходить своє відображення в тому, що деякі автори не згадують у своїх дослідженнях про об'єкт шлюбних правовідносин взагалі, а деякі – недостатньо повно класифікують види об'єктів шлюбних правовідносин. Разом з тим, об'єкт є необхідним елементом будь-яких правовідносин, у тому числі шлюбних, в іншому випадку права та обов'язки учасників правовідносин будуть безпредметні, а виокремлення в якості видів об'єктів тільки дій та майна не вичерпує всієї різноманітності об'єктів шлюбних правовідносин. У зв'язку з чим до об'єктів шлюбних правовідносин запропоновано віднести: 1) дії (активні та пасивні); 2) майно; 3) нематеріальні блага; 4) інформацію; 5) інші об'єкти.

Розглянуто зміст шлюбних правовідносин як суб'єктивні права та кореспондуючі ним обов'язки, що мають певні особливості (зокрема, пов'язаність із суб'єктом шлюбних правовідносин, тривалий характер правовідносин, можливість трансформації тощо).

У *підрозділі 2.4. «Договірне регулювання шлюбних відносин»* досліджуються питання врегулювання шлюбних відносин

за допомогою договорів не лише подружжя, але й осіб, які перебувають у правовідносинах, подібних до шлюбних, а також з'ясовується співвідношення зазначених договорів із сімейно-правовими договорами.

Визначено поняття «шлюбно-правові договори» та здійснено їх класифікацію за критерієм законодавчої визначеності відносин суб'єктів шлюбних відносин, які регулюються договорами: 1) поіменовані шлюбні договори, передбачені нормами СК України; 2) непоіменовані шлюбні договори, укладені суб'єктами цих відносин, однак не передбачені нормами СК України.

До договорів, які можуть укладатися подружжям, належать: 1) договори між чоловіком і жінкою щодо їхнього майна (договір про відчуження частки спільного майна одного з подружжя на користь іншого – ст. 64 СК України); договори щодо порядку користування майном (ст. 66 СК України); договори щодо розділу спільного майна жінки і чоловіка (ст.ст. 69, 70 СК України); договори щодо виділення частки із спільного майна подружжя (ст. 69 СК України); 2) договори між чоловіком і жінкою щодо забезпечення надання (ст. 78 СК України) та припинення (ст. 89 СК України) права на утримання; 3) шлюбний договір (ст.ст. 92–103 СК України).

До договорів, що можуть укладатися особами, які перебувають у правовідносинах, подібних до шлюбних, належать: 1) договори щодо їхнього майна; 2) договори щодо забезпечення надання та припинення права на утримання (зокрема, для осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах); 3) інші договори, які можуть укладатися відповідно до чинного законодавства України.

Зроблено висновок, що договірне регулювання шлюбних відносин перш за все спрямоване на зміцнення інституту сім'ї, дозволяє більш повно враховувати інтереси кожного із учасників шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних, зменшити кількість спорів і конфліктів між ними, а у разі припинення зазначених правовідносин і розподілу майна – вирішувати спори більш цивілізованим способом.

Третій розділ «Підстави, порядок та правові наслідки припинення шлюбних правовідносин» складається з трьох підрозділів, присвячених визначенню підстав та порядку припинення шлюбних правовідносин, їх недійсності, а також правовим наслідкам припинення шлюбних правовідносин.

У підрозділі 3.1. «Підстави та порядок припинення шлюбних правовідносин» проаналізовано підстави припинення шлюбу, передбачені у ст. 104 СК України: 1) внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; 2) внаслідок розірвання шлюбу за заявою одного або обох з подружжя. Звернуто увагу, що зазначений перелік підстав припинення є неповним, у зв'язку з чим запропоновано доповнити ст. 104 СК України ще однієї додатковою підставою припинення шлюбу –

внаслідок зміни статі одним з подружжя або обома з подружжя. У зв'язку з цим запропоновано внесення змін до ст. 104 СК України в частині визначення моменту та порядку припинення шлюбу за цією підставою. Моментом припинення такого шлюбу слід вважати дату видачі паспорту громадянина України, в якому визначено іншу стать.

У підрозділі особливу увагу звернуто на порядок припинення шлюбу громадян України з іноземцями, а також іноземних громадян між собою в Україні. Зазначено, що поширення шлюбних відносин, ускладнених іноземним елементом, викликає необхідність правового вирішення колізій між сімейним законодавством України та законодавством інших держав.

Докладно розглянуто особливості розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя, які не мають дітей, а також порядок розірвання шлюбу з ініціатиивою одного з подружжя. При цьому окрему увагу приділено припиненню шлюбу у зв'язку з оголошенням фізичної особи безвісно відсутньою або померлою. У зв'язку з чим в дисертації розглянуто адміністративний та судовий порядок припинення шлюбу. Обґрунтовано необхідність виділення такого порядку припинення шлюбу: 1) залежно від процедурного аспекту – адміністративний, судовий, релігійний (лише для релігійних шлюбів); 2) залежно від волевиявлення – примусовий (судовий), добровільний (за взаємною згодою), випадковий (у разі смерті).

Встановлені характерні риси припинення шлюбу: 1) стосується виключно дійсного шлюбу; 2) зумовлене певними юридичними фактами; 3) притаманний аспект публічності; 4) діє лише на майбутнє; 5) як правило, припиняє існування прав і обов'язків чоловіка і дружини як у сфері сімейних правовідносин, так і в інших сферах; 6) завжди породжує настання певних правових наслідків майнового і немайнового характеру, які настають як для колишнього подружжя, так і для інших осіб; 7) можливість настання в будь-який момент; 8) як правило, передбачає окреме проживання подружжя на майбутнє.

Особливу увагу приділено підставам та порядку припинення правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин). До таких підстав пропонується відносити: 1) смерть; 2) оголошення фізичної особи померлою в установленому законом порядку; 3) припинення фактичних шлюбних відносин; 4) проведення релігійного обряду щодо припинення квазішлюбних правовідносин; 5) добровільне припинення правовідносин цивільних партнерів.

У **підрозділі 3.2. «Недійсність шлюбу за законодавством України»** розглядаються питання, що стосуються визнання шлюбних правовідносин недійсними у встановленому законом порядку.

Розглянуті підстави недійсності шлюбу, якими є порушення вимог, установлених ст.ст. 22, 24–26 СК України, зокрема, укладення шлюбу з порушенням вимог закону щодо: шлюбного віку (ст. 22), добровільної згоди на вступ у нього, реєстрації з особою, визнаною недієздатною, або

з особою, яка з інших причин не усвідомлювала значення своїх дій та/чи не могла керувати ними (ст. 24), додержання принципу одношлюбності (ст. 25), осіб, які не можуть перебувати в шлюбі між собою (ст. 26). Зазначено, що вказана стаття не передбачає як одну з підстав визнання шлюбу недійсним приховання одним із подружжя тяжкої хвороби, а також хвороби, небезпечної для іншого з них, їхніх нащадків, хоча така підстава передбачена ч. 5 ст. 30 СК України.

Залежно від того, які вимоги закону були порушені при укладенні шлюбу, останній пропонується поділяти на: 1) абсолютно недійсний (ст. 39 СК України); 2) шлюб, який визнається недійсним за рішенням суду (ст. 40 СК України); 3) який може бути визнаний недійсним за рішенням суду (ст. 41 СК України).

У підрозділі з'ясоване співвідношення таких правових категорій, як «припинення шлюбу» та «визнання шлюбу недійсним», а також їх правові наслідки.

Зроблено висновок, що якщо припинення шлюбних правовідносин відбувається як добровільно, так і в примусовому порядку, то виникнення шлюбних правовідносин відбувається лише добровільно. З іншого боку, це не виключає ситуації, коли фактично шлюбні відносини будуть існувати, хоча насправді ґрунтуються вони не на добровільній згоді осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, а на інших фактах (наприклад, наявність фізичного або психологічного впливу, перебування у скрутному становищі тощо). У таких випадках запропоновано за аналогією ст. 39 СК України визнавати зазначені правовідносини недійсними з відповідними правовими наслідками.

У *підрозділі 3.3. «Правові наслідки припинення шлюбних правовідносин»* надається класифікація правових наслідків припинення шлюбних правовідносин, які можна виділяти залежно від виду правовідносин, на які вони впливають – майнового та немайнового характеру; залежно від суб'єктів, на які поширюються – для подружжя та інших осіб; залежно від порядку встановлення – державним органом РАЦС або судом, а у деяких випадках – самими учасниками; залежності від волевиявлення осіб, які припиняють шлюб – на ті, що визначаються добровільно, і ті, що визначаються примусово; залежності від якості настання правових наслідків – на позитивні та негативні.

Правові наслідки припинення шлюбу майнового і немайнового характеру залежно від кола осіб, для яких вони настають, запропоновано поділити на дві групи: 1) правові наслідки немайнового характеру, що виникають: а) між подружжям (повторний шлюб, поновлення шлюбу, зміна прізвища тощо); б) між подружжям і дітьми (з ким проживатимуть діти після припинення шлюбу, можлива зміна прізвища дитини, участь батьків у вихованні дитини після припинення шлюбу тощо); в) між подружжям, дітьми та іншими особами (участь діда, баби, прабаби,

прадіда у вихованні онуків, правнуків; можливість спілкування братів, сестер, які проживають окремо, тощо); 2) правові наслідки майнового характеру: а) між подружжям (розподіл майна, аліментні відносини, спадкування); б) між подружжям і дітьми (розподіл майна, аліментні відносини, спадкування); в) між подружжям, дітьми та іншими особами (розподіл майна, спадкування).

Зроблено висновок, що припинення шлюбних правовідносин, а також правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин), породжує певні правові наслідки майнового та немайнового характеру, які настають як для учасників вказаних правовідносин, так і для інших осіб.

Розділ четвертий «Правовідносини, подібні до шлюбних (квазішлюбні правовідносини)» складається з трьох підрозділів, у яких аналізуються фактичні шлюбні відносини, релігійний шлюб та цивільне партнерство як вид правовідносини, подібних до шлюбних (квазішлюбні правовідносини).

У підрозділі 4.1. «Фактичні шлюбні відносини» розглядаються фактичні шлюбні відносини як вид правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбні правовідносини), яким притаманні наступні ознаки: 1) це сімейний союз чоловіка і жінки; 2) особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, ставляться один до одного як до подружжя; 3) проживають однією сім'єю; 4) проживають спільно; 4) ведуть спільне домашнє господарство; 5) мають взаємні права й обов'язки (майнового або немайнового характеру); 6) тривалий характер вказаних відносин; 7) відсутність державної реєстрації таких відносин; 8) відсутність інших союзів, у яких могли б перебувати особи.

Чинним законодавством України передбачено, що факт існування фактичних шлюбних відносин може бути встановлений судом у порядку, визначеному ЦПК України. Однак не встановлено, чи може особа, яка перебувала у фактичних шлюбних відносинах і на момент їх виникнення не досягла 18-річного віку, потім вимагати встановлення факту їх існування в суді. У цьому разі видається доцільним застосовувати за аналогією правило ст. 22 СК України, яка встановлює, що шлюбний вік встановлюється у 18 років для чоловіка і жінки і лише у виняткових випадках неповнолітні можуть отримати право на шлюб. Отже, потрібно внести зміни до ст. 22 СК України, зазначивши, що це правило поширюється також і на осіб, які хочуть та/чи вже перебувають у відносинах, подібних до шлюбних (квазішлюбних відносинах).

У підрозділі 4.2. «Поняття та особливості релігійного шлюбу» аналізуються точки зору вчених на можливість визнання релігійного шлюбу шлюбом в розумінні ст. 21 СК України. Встановлено, що при вирішенні вказаного питання можна виділити дві основні точки зору: 1) релігійний шлюб слід дорівнювати до зареєстрованого шлюбу; 2) релігійний шлюб не можна відносити до зареєстрованого шлюбу.

Обґрунтовано авторську позицію, відповідно до якої релігійний шлюб можна відносити до зареєстрованого шлюбу у виняткових випадках, особливо якщо це відповідає інтересам неповнолітніх дітей. З метою захисту прав та охоронюваних інтересів осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях АРК та у зоні проведення ООС і позбавлені можливості укладання шлюбу в порядку, визначеному чинним законодавством України, запропоновано включити до підстав виникнення шлюбних правовідносин релігійний шлюб з подальшою можливою його реєстрацією у державних органах РАЦС. У зв'язку з чим запропоновано внести відповідні зміни до ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Визначено поняття релігійного шлюбу та запропоновано розглядати його в двох аспектах: 1) як альтернативу існування зареєстрованого шлюбу і можливість визнання його в окремих випадках шлюбом, особливо якщо це відповідає інтересам неповнолітніх дітей; 2) як доказ (додаткове підтвердження) існування фактичних шлюбних відносин і визначення моменту їх виникнення.

У *підрозділі 4.3. «Цивільне партнерство та перспективи його запровадження в Україні»* зазначається, що не лише в Україні, де цивільне партнерство ще не знайшло свого належного законодавчого закріплення, але й в інших державах, де цивільне партнерство передбачено на законодавчому рівні, воно належить до дискусійних питань.

У підрозділі визначено поняття цивільного партнерства як подібний до шлюбних відносин союз двох рівноправних фізичних осіб однієї чи різної статі, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні права й обов'язки, подібні до шлюбних.

Зроблено висновок, що незважаючи на те, що існування цивільного партнерства є дуже дискусійним та не сприймається однозначно ані державою, ані церквою, ані суспільством, з правової точки зору цивільне партнерство вже існує, а тому назріла нагальна необхідність визначення правового режиму спільно набутого майна, укладення цивільно-правових договорів, спадкування майна тощо.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено найбільш вагомі наукові результати дисертаційного дослідження, до яких належать такі:

1. Шлюбні правовідносини є одним із видів сімейних правовідносин. Сімейні правовідносини включають до свого складу: 1) шлюбні правовідносини; 2) фактичні шлюбні відносини; 3) квазішлюбні правовідносини осіб, які перебувають у релігійному шлюбі; 4) квазішлюбні правовідносини цивільних партнерів; 5) правовідносини, що виникають

між іншими учасниками сімейних правовідносин відповідно до ст. 2 СК України.

2. Шлюбні правовідносини – це врегульовані нормами сімейного права суспільні відносини, що виникають з метою створення сім'ї між жінкою і чоловіком, неспорідненими кровно між собою, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні шлюбні права й обов'язки. Шлюбні правовідносини виникають між подружжям, які перебувають у шлюбі, зареєстрованому у державному органі реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку.

До ознак шлюбних правовідносин належать такі: 1) виникають з метою створення сім'ї; 2) виникають між двома фізичними особами, неспорідненими кровно між собою; 3) особи проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство; 4) особи мають взаємні шлюбні права й обов'язки.

3. Правовідносини, подібні до шлюбних (квазішлюбні), можуть виникати між: 1) чоловіком і жінкою, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах; 2) чоловіком і жінкою, які перебувають у релігійному шлюбі; 3) двома фізичними особами (однієї чи різної статі), які перебувають у цивільному партнерстві.

4. Шлюб може бути легітимізованим та нелегітимізованим (фактичним). Легітимізований шлюб – це шлюб, що укладається між чоловіком і жінкою (подружжям), які зареєстрували шлюб у державному органі реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку. Нелегітимізований (фактичний) шлюб – це шлюб, що укладається між чоловіком і жінкою, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах відповідно до ст. 74 СК України. Відносини, подібні до шлюбних – квазішлюбні (релігійний шлюб, цивільне партнерство), за своїми властивостями можна також вважати такими, що належать до нелегітимізованих шлюбних відносин.

5. У чинному законодавстві прямо не передбачені суб'єкти шлюбних правовідносин. Суб'єктами шлюбних правовідносин можуть бути: 1) подружжя (чоловік і жінка), що перебувають у зареєстрованому шлюбі; 2) чоловік і жінка, які перебувають у релігійному шлюбі в окремих випадках, встановлених законодавством.

Суб'єктами правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин), можуть бути: 1) чоловік і жінка, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах; 2) чоловік і жінка, які перебувають у релігійному шлюбі; 3) особи (однієї чи різної статі), які перебувають у цивільному партнерстві.

Існування вказаних правовідносин, а також їх припинення може породжувати різні правові наслідки майнового та немайнового характеру як для вище зазначених правовідносин, так і для інших осіб (наприклад, дітей, батьків тощо).

6. Чинним законодавством України передбачено, що факт існування фактичних шлюбних відносин може бути встановлений судом у порядку, визначеному ЦПК України. Однак не встановлено, чи може особа, яка перебувала у фактичних шлюбних відносинах і на момент їх виникнення не досягла 18-річного віку, потім вимагати встановлення факту їх існування в суді. У цьому разі доцільно застосовувати за аналогією правило ст. 22 СК України, яка встановлює, що шлюбний вік встановлюється у 18 років для чоловіка і жінки і лише у виняткових випадках неповнолітні можуть отримати право на шлюб. Отже, потрібно внести зміни до ст. 22 СК України, зазначивши, що це правило поширюється також і на осіб, які хочуть та/чи вже перебувають у шлюбних відносинах та відносинах, подібних до шлюбних.

7. У законодавстві України така форма організації сімейного життя, як цивільне партнерство закріплена у Національній стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Незважаючи на складність і проблематичність цього питання, можна дійти висновку, що з правової точки зору цивільне партнерство вже існує, проте у сімейному законодавстві спеціальні правові норми відсутні. І саме з юридичної точки зору потрібно говорити не про моральні, а про суто правові аспекти, які полягають у необхідності вирішенні таких питань, як визначення правового режиму спільно набутого майна, укладення цивільно-правових договорів, спадкування майна тощо.

Цивільне партнерство видається можливим визначити як подібний до шлюбних відносин союз двох рівноправних фізичних осіб однієї чи різної статі, які проживають однією сім'єю, ведуть спільне господарство, мають взаємні права й обов'язки, подібні до шлюбних.

8. Релігійний шлюб можна в окремих випадках, передбачених законом, вважати підставою виникнення шлюбних правовідносин. В інших випадках релігійний шлюб є підставою виникнення правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин). Момент учинення відповідного обряду є моментом виникнення чи припинення зазначених правовідносин. Документ, що видала відповідна церква чи інша релігійна організація, буде беззаперечно свідчити про точний момент (конкретно визначену дату) виникнення правовідносин, подібних до шлюбних, між особами, які перебувають у релігійному шлюбі. Припинити цей вид квазішлюбних правовідносин може: 1) релігійна організація; 2) бажання осіб, які перебували в цьому шлюбі; 3) розірвання шлюбу (у разі якщо до або після релігійного обряду відбулася реєстрація шлюбу в державному органі РАЦС).

9. Для інших підстав виникнення квазішлюбних правовідносин (фактичні шлюбні відносини, релігійний шлюб, цивільне партнерство) необхідно встановити умови та перешкоди для перебування у квазішлюбних правовідносинах за аналогією як для шлюбу, шляхом внесення відповідних доповнень до СК України.

10. Шлюбно-правовий договір – це домовленість чоловіка і жінки, спрямована на виникнення, зміну та припинення взаємних шлюбних прав та обов'язків. Ознаками шлюбно-сімейного договору є: 1) особлива мета – саморегулювання відносин, заснованих на шлюбі; 2) безпосередня пов'язаність із статусом фізичної особи; 3) є правомірною волевою дією, що спрямована на виникнення, зміну або припинення майнових та/або немайнових прав та обов'язав; 4) спеціальний суб'єктний склад; 5) особисто-довірчий характер відносин, що регулюється шлюбно-правовим договором. Зазначені ознаки шлюбно-правового договору притаманні також договорам, що укладаються між особами, які перебувають у правовідносинах, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносинах).

11. Шлюбно-правові договори можна класифікувати залежно від їх законодавчого визначення: 1) поіменовані шлюбні договори, передбачені нормами СК України; 2) непоіменовані шлюбні договори, укладені суб'єктами шлюбних відносин, однак не передбачені нормами СК України.

До договорів, які можуть укладатися подружжям, належать: 1) договори між чоловіком і жінкою щодо їхнього майна (договір про відчуження частки спільного майна одного з подружжя на користь іншого – ст. 64 СК України; договори щодо порядку користування майном (ст. 66 СК України); договори щодо розділу спільного майна жінки і чоловіка (ст.ст. 69, 70 СК України); договори щодо виділення частки із спільного майна подружжя (ст. 69 СК України); 2) договори між чоловіком і жінкою щодо забезпечення надання (ст. 78 СК України) та припинення (ст. 89 СК України) права на утримання; 3) шлюбний договір (ст.ст. 92–103 СК України).

До договорів, що укладаються особами, які перебувають у правовідносинах, подібних до шлюбних, належать: 1) договори щодо їхнього майна; 2) договори щодо забезпечення надання та припинення права на утримання (зокрема, для осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах); 3) інші договори, які можуть укладатися відповідно до чинного законодавства України.

12. У зв'язку зі стрімким розвитком ІТ-технологій розширюється і коло об'єктів, що можуть перебувати у спільній власності осіб, які перебувають у шлюбних та/або квазішлюбних правовідносинах, до яких слід віднести: ІТ-активи підприємств, веб-сайти, доменні імена, комп'ютерні програми, бази даних, акаунти в Інтернеті, віртуальні речі, віртуальні гроші тощо. Шлюбний договір відносно віртуального майна (речей, об'єктів інтелектуальної власності або творчості) для врегулювання відносин між подружжям в ІТ сфері, повинен укладатися за аналогією з укладенням шлюбного договору відносно реального майна подружжя та їх спільної власності.

13. Припинення шлюбних правовідносин завжди завершується прийняттям рішення суб'єктом владних повноважень (державним органом

РАЦС, судом), тоді як припинення правовідносин, подібних до шлюбних, взагалі не засвідчується жодним суб'єктом владних повноважень і ґрунтується лише на волевиявленні осіб (наприклад, у разі припинення фактичних шлюбних відносин) або настанні певної події (наприклад, смерть або оголошення померлою в установленому законом порядку однієї з осіб, яка перебувала у фактичних шлюбних відносинах). В останніх випадках йдеться тільки про констатацію факту припинення квазішлюбних правовідносин без відповідного юридичного підтвердження.

14. Виникнення шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних, обов'язково відбувається лише у добровільному порядку. Примушення до перебування у шлюбних правовідносинах або правовідносинах, подібних до шлюбних, не припускається. Відсутність цієї умови тягне за собою визнання шлюбу недійсним у порядку, передбаченому СК України.

15. Підставами припинення шлюбних правовідносин є: 1) смерть особи; 2) оголошення фізичної особи померлою в установленому законом порядку; 3) розірвання шлюбу; 4) зміна статі одним або обома з подружжя.

Підставами припинення правовідносин, подібних до шлюбних, є: 1) смерть особи; 2) оголошення фізичної особи померлою в установленому законом порядку; 3) припинення фактичних шлюбних відносин; 4) припинення релігійного шлюбу шляхом проведення певного релігійного обряду; 5) припинення правовідносин у цивільному партнерстві; 6) зміна статі одним або обома з подружжя.

16. Порядок припинення шлюбних правовідносин залежно від процедури припинення може бути адміністративним, судовим, релігійним (лише для релігійних шлюбів у окремих випадках), а залежно від волевиявлення сторін – примусовим (судовим), добровільним (за взаємною згодою), випадковим (у разі смерті).

17. Припинення шлюбних правовідносин, а також правовідносин, подібних до шлюбних, породжує певні правові наслідки майнового та немайнового характеру, які настають як для учасників вказаних правовідносин, так і для інших осіб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографії:

1. Сафончик О.І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики. Одеса: Фенікс, 2018. 378 с.

Рецензії: Басай В.Д. Рецензія на монографію Сафончик О.І. «Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики». Держава і право: збірник наукових праць. Серія «Юридичні науки». 2018. № 79. С. 276-279; Кізлова О.С. Рецензія на монографію Сафончик О.І. «Шлюбні

правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики». Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 49, Т. 1. С. 224–225.

2. Цивільне право України (традиції та новації): монографія/ за заг. ред. Є.О. Харитонова, Т.С. Ківалової, О.І. Харитонової; наук. ред. Н.Ю. Голубева. Одеса: Фенікс, 2010 (глава 8 «Сімейні правовідносини як результат реалізації права фізичної особи на сім'ю», с. 247–278).

Наукові статі у фахових виданнях України:

1. Сафончик О.І. Немайнові права і обов'язки у випадку припинення шлюбу. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2005. Вип. 25. С. 278–283.

2. Сафончик О.І. Загальна характеристика договору морського перевезення пасажирів. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2006. Вип. 28. С. 246–252.

3. Сафончик О. І. Деякі питання правової природи шлюбу. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2007. Вип. 33. С. 95–100.

4. Сафончик О.І. Поняття та види правового режиму майна подружжя. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2008. Вип. 38. С. 110–114.

5. Сафончик О.І. Договір перевезення вантажу залізничним транспортом за законодавством України: цивілістичні аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2008. Вип. 42. С. 109–115.

6. Сафончик О.І. Деякі питання щодо утримання подружжя за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2008. Вип. 43. С. 195–199.

7. Сафончик О.І. Проблемні питання розірвання шлюбу в судовому порядку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород: Поліграфцентр «ЛПРА», 2010. Вип. 14, ч. 2. С. 278–281.

8. Сафончик О.І. Деякі питання правового регулювання правовідносин «фактичного подружжя» щодо взаємного утримання. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2010. Вип. 53. С. 199–204.

9. Сафончик О. І. Правові наслідки припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2011. Вип. 58. С. 309–315.

10. Сафончик О. І. Деякі питання розвитку законодавства з питань виникнення та припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2011. Вип. 59. С. 277–284.

11. Сафончик О.І. Проблемні питання реалізації прав спільної часткової власності за законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Одеса: Юрид. літ., 2012. Вип. 66. С. 42–48.

12. Сафончик О.І. Припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2014. Вип. 16. С. 141–146.

13. Сафончик О.І. Розірвання шлюбу в судовому порядку за законодавством України. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2014. Вип. 17. С. 158–162.

14. Сафончик О.І. Особливості припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 18. С. 114–119.

15. Сафончик О.І. Теоретичні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2015. Вип. 21. С. 28–32.

16. Сафончик О. І. Правові наслідки припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України та країн Євросоюзу. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2017. Вип. 24. С. 79–83.

17. Сафончик О. І. Визначення та підстави припинення шлюбу за законодавством України. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2017. Вип. 25. С. 75–79.

18. Сафончик О.І. Шлюбний договір і ІТ: проблемні питання застосування. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2017. Вип. 26. С. 83–87.

19. Сафончик О. І. Поняття припинення шлюбу та його відмінність від визнання шлюбу недійсним за законодавством України. *Вісник Чернівецького факультету НУ «Одеська юридична академія»*: зб. наук. ст. Чернівці, 2017. № 3. С. 51–59.

20. Сафончик О.І. Деякі питання поділу корпоративних прав подружжя за законодавством України. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія – юридичні науки*. Випуск 1, том 1. 2018. С. 81–84.

21. Сафончик О. І. Шлюбний договір і ІТ: проблемні питання застосування. *Часопис цивілістики: наук.-практ. журн.* НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2018. Вип. 26. С. 83–87.

Наукові статі у зарубіжних періодичних виданнях з юридичного напрямку:

1. Сафончик О.І. Особливості припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Leges si viata: Revistastiintifico-practica*. 2013. Nr. 2 (254). Februarie. P. 18–23.

2. Сафончик О.І. До питань майнових правовідносин чоловіка та дружини у разі припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Jurnal juridic national: Teorie si Practica*. 2017. Вн. 2 (24). Р. 127–130.

3. Сафончик О.І. Питання шлюбно-сімейних правовідносин на шляху до євроінтеграції (Problematic issues of marriage and family legal relations on the path of European antegration). *Visegrad Journal on human rights*. 2017. Вн. 1/1. Р. 107–111.

4. Сафончик О.І. Загальні положення про виникнення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України (General provisions on the origin of marriage and family legal relations under the laws of Ukraine). *Visegrad Journal on human rights*. 2018. Вн. 1. Р. 160–164.

5. Сафончик О.І. Класифікація правових наслідків припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України. *Jurnal juridic national: Teorie si Practica*. 2018. Вн. 2 (30). Р. 111–114.

Наукові статі в інших виданнях:

1. Сафончик О.І. Деякі питання припинення шлюбно-сімейних правовідносин в Україні та деяких країнах ЄС. *Молодий вчений*. № 3 (55), березень 2018. С. 298-301.

Тези доповідей і наукових повідомлень:

1. Сафончик О.І. Деякі питання щодо шлюбу як соціально-правового явища та його правової природи. *Правове життя сучасної України: матеріали 9-ї звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу ОНЮА* (м. Одеса, 26 квітня 2006 р.). Одеса: Фенікс, 2006. С. 129-132.

2. Сафончик О.І. Договірний режим майна подружжя за законодавством України. *Римське право і сучасність: матеріали IV Міжнародної науково-методичної конференції* (м. Одеса, 19-20 травня 2006 р.). Одеса: Фенікс, 2006. С. 124-127.

3. Сафончик О.І. Особливості розірвання шлюбу подружжям, яке має дітей. *Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії: міжнародна науково-практична конференція ОНЮА*, (м. Одеса, 3 вересня 2006 р.). Одеса: Фенікс, 2006. С. 159-162.

4. Сафончик О.І. Правове регулювання шлюбного договору за законодавством України. *Правове життя сучасної України: матеріали 10-ї звітної наукової конференції професорсько-викладацького складу ОНЮА* (м. Одеса, 27-28 квітня 2007 р.). Одеса: Фенікс, 2007. С. 242-245.

5. Сафончик О.І. Аліментні зобов'язання подружжя. *Правове життя сучасної України: матеріали Всеукраїнської наукової конференції* (м. Одеса, 18-19 квітня 2008 р.). Одеса: Фенікс, 2008. С. 262-264.

6. Сафончик О.І. Загальні правила щодо утримання колишнього подружжя. *Римське право і сучасність: матеріали V Міжнародної науково-*

методичної конференції (м. Одеса, 30-31 травня 2008 р.). Одеса: Фенікс, 2008. С. 72-74.

7. Сафончик О.І. Деякі питання недійсності шлюбу за законодавством України. *Життя І.В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів*: матеріали Міжнародної наукової конференції. Присвячено 120-річчю від дня народження (м. Одеса, 13 грудня 2008 р.). Одеса: Фенікс, 2008. С. 171-173.

8. Сафончик О.І. Правові наслідки немайнового характеру, що виникають між подружжям у зв'язку з припиненням шлюбу. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 10 квітня 2009 р.). Одеса: ОДУВС, 2009. С. 156.

9. Сафончик О.І. Деякі питання спільної власності чоловіка та жінки, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу (м. Одеса, 5-6 червня 2009 р.). Одеса: Фенікс, 2009. С. 350-352.

10. Сафончик О.І. Накладення стягнення на майно, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу (м. Одеса, 21-22 травня 2009 р.). Одеса: Фенікс, 2010. С. 396-399.

11. Сафончик О.І. Поняття шлюбу як підстави виникнення шлюбно-сімейних правовідносин. *Римське право і сучасність* (Шерешевські читання): матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Одеса, 4 грудня 2010 р.). Одеса: Фенікс, 2010. С. 117-121.

12. Сафончик О.І. Підстави припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Актуальні проблеми цивільного права і процесу*: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2010 р.). Одеса: Фенікс, 2010. С. 81-85.

13. Сафончик О.І. Загальні положення про припинення шлюбу в Україні. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу, Т. 2 (м. Одеса, 20-21 травня 2011 р.). Одеса: Фенікс, 2011. С. 302-304.

14. Сафончик О.І. Особливості виникнення права власності «фактичного подружжя». *Римське право і сучасність*: матеріали Міжнародної наукової конференції, Ч. 1 (м. Одеса, 28 травня 2011 р.). Одеса: Фенікс, 2011. С. 164-167.

15. Сафончик О.І. Підстави припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Приватноправове регулювання суспільних відносин: традиції, сучасність, перспектива*: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції (м. Одеса, 19-20 квітня 2012 р.). Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2013. С. 362-364.

16. Сафончик О.І. Деякі питання укладення шлюбу у римському праві. *Римське право і сучасність (Шерешевські читання): матеріали Міжнародної наукової конференції, Ч. 1* (м. Одеса, 11 травня 2012 р.). Одеса: Фенікс, 2012. С. 21-22.

17. Сафончик О.І. Загальні питання розірвання шлюбу за законодавством України. *Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства України на сучасному етапі: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 9 жовтня 2012 р.). Одеса: Фенікс, 2012. С. 134-136.

18. Сафончик О.І. До питання про визначення моменту розірвання шлюбу в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності і права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права, Т. 2* (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.). Одеса: Фенікс, 2012. С. 490-493.

19. Сафончик О.І. Розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя. *Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Підґрунття формування цивільного законодавства України»: матеріали Інтернет-конференції* (м. Одеса, 7 грудня 2012 р.). Одеса: Фенікс, 2012. С. 63-66.

20. Сафончик О.І. Деякі питання укладання шлюбу громадян України з іноземним громадянином. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Т. 2* (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. С. 587-590.

21. Сафончик О.І. Поняття шлюбу як соціально-правового явища та його правова природа. *Римське право і сучасність: матеріали Міжнародної наукової конференції* (м. Одеса, 24 травня 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. С. 106-109.

22. Сафончик О.І. До питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України. *Проблеми вдосконалення цивільного законодавства про боротьбу з плагіатом і піратством: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 25 травня 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. С. 47-50.

23. Сафончик О.І. До питання про розірвання шлюбу подружжям, яке має дітей за законодавством України. *Нова редакція Конституції України та вдосконалення цивільного законодавства: проблеми гармонізації: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 14 вересня 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. С. 86-89.

24. Сафончик О.І. Деякі питання щодо утримання подружжя за законодавством України. *Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Цивільний кодекс України досвід 10-ти років застосування»: матеріали інтернет-конференції* (м. Одеса, 6 грудня 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. С. 20-23.

25. Сафончик О.І. Деякі питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої ювілею академіка С.В. Ківалова*, Т. 1 (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.). Одеса: Фенікс, 2014. С. 287-290.

26. Сафончик О.І. До питання про накладання стягнення на майно, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя за законодавством України. *Римське право і сучасність: матеріали Міжнародної наукової конференції* (м. Одеса, 6 червня 2014 р.). Одеса: Фенікс, 2014. С. 73-76.

27. Сафончик О.І. Поняття та сутність аліментних зобов'язань подружжя. *Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Принципи DCFR як методологічна основа вдосконалення національного законодавства»*: матеріали інтернет-конференції (м. Одеса, 5 грудня 2014 р.). Одеса: Фенікс, 2014. С. 54-58.

28. Сафончик О.І. Деякі питання припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.), Т. 2. Одеса: Фенікс, 2015. С. 450-453.

29. Сафончик О.І. Інститут представництва в римському приватному праві. *Римське право і сучасність: матеріали Міжнародної наукової конференції* (м. Одеса, 29 травня 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 18-20.

30. Сафончик О.І. До питання про поняття та сутність шлюбних правовідносин. *Від засад римського права до принципів приватного права ЄС: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 29 травня 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 43-46.

31. Сафончик О.І. До питання про припинення майнових правовідносин подружжя. *Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС»*: матеріали Інтернет-конференції (м. Одеса, 11 грудня 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 69-72.

32. Сафончик О.І. До питання про розподіл спільного майна подружжя. *Роль принципів DCFR в імплементації угоди про асоціацію ЄС-Україна: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 12 грудня 2015 р.). Одеса: Фенікс, 2015. С. 57-60.

33. Сафончик О.І. Деякі питання державного імунітету у цивільних правовідносинах. *Досвід правових реформ України та Республіки Молдова на шляху до євроінтеграції: матеріали Міжнародної інтернет-конференції* (м. Одеса, 28 березня 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 42-45.

34. Сафончик О.І. Деякі питання правового регулювання договору купівлі-продажу. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали*

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20 травня 2016 р.), Т. 2. Одеса: Фенікс, 2016. С. 528-530.

35. Сафончик О.І. До питання припинення права власності на частку у спільному майні. *Римське право як підґрунтя сучасного права Європи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Римське право і сучасність: актуальна проблема»* (м. Одеса, 27 травня 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 64-67.

36. Сафончик О.І. До питання визначеності змісту правовідносин спільної власності чоловіка та жінки, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах. *Актуальні проблеми захисту права власності: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 17 червня 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 21-24.

37. Сафончик О.І. Загальні положення про шлюбно-сімейні правовідносини. *Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Проблеми адаптації законодавства України до умов внутрішнього ринку ЄС»*: матеріали Міжнародної Інтернет-конференції (м. Одеса, 1 грудня 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 42-45.

38. Сафончик О.І. До питання загальної характеристики правового регулювання майнових правовідносин подружжя за законодавством країн ЄС. *Розвиток системи приватного права України та Польщі: матеріали круглого столу* (м. Одеса, 15 жовтня 2016 р.), Ч. 1. Одеса: Фенікс, 2016. С. 27-30.

39. Сафончик О.І. Деякі питання майнових правовідносин подружжя за законодавством України та деяких країн ЄС. *Проблеми відшкодування шкоди в контексті імплементації угоди про асоціацію Україна-ЄС*: матеріали круглого столу (м. Одеса, 3 грудня 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 21-24.

40. Сафончик О.І. Особливості організації професійної підготовки суддів у Словацькій Республіці в контексті загальних тенденцій її розвитку в країнах ЄС. *Legal education in modern university project-based approach to the work organization according to the guidelines of the European qualifications framework (experience of the paneuropean university)»* (Sladkovicovo, Slovenská republika, 22–24 march 2017). С. 111-113.

41. Сафончик О.І. До питання визначення поняття шлюбу за законодавством України. *Від римського приватного права до права Європи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Римське право і сучасність: актуальна проблема»* (м. Одеса, 15 травня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 77-79.

42. Сафончик О.І. Окремі аспекти розірвання шлюбу в деяких зарубіжних країнах. *Законодавство України, Польщі та Литви в галузі приватного права: матеріали Міжнародного круглого столу* (м. Одеса, 16 травня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 40-43.

43. Сафончик О.І. Деякі питання сформованих стандартів у сфері сімейного права країн-членів Євросоюзу. *Традиції та новачії юридичної*

науки: минуле, сучасність, майбутнє. До 20-річчя НУ ОЮА та 170-річчя Одеської школи права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.), Т. 2. Одеса: Фенікс, 2017. С. 526-528.

44. Сафончик О.І. Окремі аспекти припинення шлюбно-сімейних правовідносин в Україні та деяких країнах ЄС. *Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права*: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Одеса, 26 травня 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 19-21.

45. Сафончик О.І. Окремі аспекти поділу корпоративних прав подружжя. *Правові проблеми державно-приватного партнерства в умовах євроінтеграції*: збірник матеріалів Міжнародного конгресу, присвяченого 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 2-4 червня 2017 р.), Т. 2. Одеса: Фенікс, 2017. С. 225-227.

Інші публікації, що додатково висвітлюють основний зміст дисертації:

1. Сафончик О.І. Загальні положення про шлюб. Державна реєстрація шлюбу. Недійсність шлюбу. Право спільної сумісної власності подружжя. Припинення шлюбу. Обов'язок матері, батька утримувати дитину та його виконання. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання. Прикінцеві положення. *Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України* / За ред. Є.О. Харитонов. Х.: Одиссей, 2006. С. 47-85, 110-140, 181-214, 300-350, 486-489.

2. Сафончик О.І. Общие положения о браке. Государственная регистрация брака. Недействительность брака. Право общей совместной собственности супругов. Прекращение брака. Обязанность матери, отца содержать ребенка и ее исполнение. Обязанность родителей содержать совершеннолетних дочку, сына и ее исполнение. Заключительные положения. *Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины* / под ред. Е.О. Харитонов. Х.: Одиссей, 2006. С. 53-95, 122-154, 198-234, 326-381, 521-524.

3. Сафончик О.І. Понятие брака и его правовая природа. Условия заключения брака. Порядок заключения брака. Недействительность брака. Признание брака незаключенным. Фактические брачные отношения. Понятие брачного договора. Заключение и содержание брачного договора. *Семейное право Украины: учебное пособие* / Под ред. Е.О. Харитонов. – Х.: Одиссей, 2007. С. 46-68.

4. Сафончик О.І. Поняття шлюбу та його правова природа. Умови укладання шлюбу. Порядок укладання шлюбу. Недійсність шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним. Фактичні шлюбні відносини. Роздільна власність подружжя. Спільна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Поняття припинення шлюбу. Припинення шлюбу внаслідок

його розірвання. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Встановлення режиму окремого проживання подружжя. *Сімейне право України: Підручник* / За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. К.: Істина, 2010. С.67-86, 103-127, 160-186.

5. Сафончик О.І. Право спільної власності. *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар* / За заг. ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. Х.: Одиссей, 2010. С. 364-378.

6. Сафончик О.І. Деякі питання укладання шлюбу в римському праві. Основи римського приватного права: посібн. для аудиторного і самост. вивчення курсу / За ред. Є.О. Харитонова. Одеса: Букаєв В.В., 2016. С. 264-267.

7. Сафончик О.І. Спільна власність. *Цивільне право України: посібник для аудит. і самост. вивчення курсу* / За ред. Є.О. Харитонова, І.В. Давидової, Н.Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. С. 99-100.

8. Сафончик О.І. ІТ та укладання шлюбу. Спільна власність подружжя на ІТ-об'єкти. Права та обов'язки батьків і дітей та ІТ. Порядок видачі документів про державну реєстрацію актів цивільного стану в сфері ІТ. / О.І. Сафончик// ІТ-право: теорія та практика: навч. посібн. [авт.кол.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової. Одеса: Фенікс, 2017. С. 343-363.

АНОТАЦІЯ

Сафончик О.І. Шлюбні правовідносини в Україні: теорія і практика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним дослідженням, в якому на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру розроблено й обґрунтовано концепцію шлюбних правовідносин з урахуванням європейських правових стандартів у сфері шлюбу та сім'ї з метою забезпечення законних прав та інтересів учасників шлюбних правовідносин.

Сформульовано концепцію шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин). Визначено поняття шлюбних правовідносин та правовідносин, подібних до шлюбних (квазішлюбних правовідносин), їх правову природу та підстави виникнення. Здійснено класифікацію шлюбних правовідносин та охарактеризувати їх структуру (елементи). Розглянуто договірне регулювання шлюбних відносин. Визначено підстави і порядок припинення шлюбних правовідносин, встановлено правові наслідки припинення шлюбних правовідносин та

здійснено їх класифікацію. Розглянуто фактичні шлюбні відносини як вид квазішлюбних відносин. Визначено поняття та особливості релігійного шлюбу. З'ясовано правову природу цивільного партнерства та перспективи його запровадження в Україні.

Сформульовано теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері регулювання шлюбних відносин і відносин, подібних до шлюбних, та практики його застосування.

Ключові слова: шлюбні правовідносини, квазішлюбні правовідносини (правовідносини, подібні до шлюбних), сімейні правовідносини, шлюб, фактичні шлюбні відносини, релігійний шлюб, цивільне партнерство.

АННОТАЦИЯ

Сафончик О.И. Брачные правоотношения в Украине: теория и практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского права специальным исследованием, в котором на основе комплексного анализа проблем нормативно-правового и правоприменительного характера разработана и обоснована концепция брачных правоотношений с учетом европейских правовых стандартов в сфере брака и семьи с целью обеспечения законных прав интересов участников брачных правоотношений.

Сформулирована концепция брачных правоотношений и правоотношений, подобных брачным (квазибрачным правоотношений). Сделан концептуальный вывод о необходимости выделения правоотношений, возникающих между лицами, которые находятся в зарегистрированном в установленном законом порядке браке, а также правоотношений, подобных брачным (квазибрачным правоотношений), которые могут существовать между: а) мужчиной и женщиной, находящимися в фактических брачных отношениях; б) мужчиной и женщиной, находящимися в религиозном браке; в) двумя физическими лицами (одного или разного пола), находящимися в гражданском партнерстве.

Определены понятия брачных правоотношений и правоотношений, подобных брачным (квазибрачным правоотношений), их правовую природу и основания возникновения. Брачные правоотношения определены как урегулированные нормами семейного права общественные отношения, возникающие с целью создания семьи между женщиной и мужчиной, неродственными кровно между собой, которые проживают одной семьей, ведут общее хозяйство, имеют взаимные права и

обязанности. Осуществлена классификация брачных правоотношений и охарактеризована их структура (элементы).

Установлено, что правоотношения, подобные брачным (квазибрачные), могут возникать между: 1) мужчиной и женщиной, которые находятся в фактических брачных отношениях; 2) мужчиной и женщиной, которые находятся в религиозном браке; 3) двумя физическими лицами (одного или разного пола), которые находятся в гражданском партнерстве.

Рассмотрено договорное регулирование брачных отношений. Брачно-правовые договоры можно классифицировать в зависимости от их законодательного определения: 1) поименованные брачные договоры, предусмотренные нормами СК Украины; 2) непоименованные брачные договоры, заключенные субъектами брачных отношений, однако не предусмотренные нормами СК Украины.

Определены основания и порядок прекращения брачных правоотношений. Установлены правовые последствия прекращения брачных правоотношений и осуществлена их классификация.

Рассмотрены фактические брачные отношения как вид квазибрачных отношений. Определены понятие и особенности религиозного брака. Выяснены правовая природа гражданского партнерства и перспективы его введения в Украине.

Установлено, что брачные правоотношения и правоотношения, подобные брачным (квазибрачные отношения), порождают последствия правового и морального характера, которые касаются не только участников указанных правоотношений, но и их детей, других лиц, а также имущества.

Сформулированы теоретически обоснованные предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины в сфере регулирования брачных отношений и отношений, подобных брачным, и практики его применения.

Ключевые слова: брачные правоотношения, квазибрачные отношения (правоотношения, подобные брачным), семейные правоотношения, брак, фактические брачные отношения, религиозный брак, гражданское партнерство.

SUMMARY

Safonchik O.I. Marital Legal Relations in Ukraine: Theory and Practice. - Manuscript.

Thesis for the Doctor of Legal Sciences Degree in the specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; Private International Law. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2018.

The dissertation is the first special research in the domestic science, where on the basis of the complex analysis of problems of normative-legal and law-enforcement character, the concept of marital legal relations was developed and

substantiated, considering the European legal standards in the field of marriage and family in order to ensure the enforceability of rights and interests of the participants of marital legal relations.

The concept of marital legal relations and legal relations, correspondent to marriage (quasi-marital legal relationships) was formulated. The definition of marital legal relations and legal relations, correspondent to marriage (quasi-marital legal relations), their legal nature and grounds of occurrence were provided. Classification of marital legal relations and characterization of their structure (elements) were carried out. Contractual regulation of marriage relations was researched. The grounds and procedure for termination of marital legal relations were determined, legal consequences of termination of marital legal relations were established and their classification was carried out. The de facto marriage relations as a kind of quasi-marital relations were considered. The concept and features of religious marriage were defined. The legal nature of civil partnership and the prospects for its implementation in Ukraine were outlined.

Theoretically substantiated proposals on the improvement of the current legislation of Ukraine in the field of regulation of marriage relations and relations, correspondent to marriage, and the practice of its application were formulated.

Key words: marital legal relationships, quasi-marital relationships (legal relationships, correspondent to marriage), family legal relationships, marriage, de facto marriage relations, religious marriage, civil partnership.

Підписано до друку 05.11.2018.
Формат 60х90/16. Ум.-друк. арк. 1,9. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел. 7777-591.